

הפחותה שבחיות

מרק טוויין

מרק טוויין, שם העט של סמיואל לנגהורן קלמנס (1835–1910), נמנה עם הסופרים האמריקנים האהובים בכל הזמנים – פופולאריות שאינה מובנת מאליה, בהתחשב בהשקפת העולם הצינית והפסימית הנשקפת מכתביו. טוויין נולד בעיירה פלורידה שבמדינת מיזורי, ולפני שזכה לתהילה כסופר עסק בשורה של מלאכות – דפס, איש צוות בספינת נהר, עורך וכורה זהב. קריירת הכתיבה, שאותה טיפח לסירוגין מאז שנות העשרה לחייו, נשאה פרי עם פרסום המעשייה ההיתולית "הצפרדע המקפצת המהוללת ממחוז קלבראס" בשנת 1867. באותה שנה יצא טוויין לתייר בצרפת, באיטליה ובארץ הקודש, וכינס את רשמי מסעו בקובץ חמימים בנכר, שראה אור ב־1869. עם שובו לאמריקה נשא לאישה את אוליביה לואיז לנגדון ועקר עמה להרטפורד שבמדינת קונטיקט. בשנים שבהן התגורר בהרטפורד חיבר טוויין את ספריו הנודעים ביותר: הרפתקאות טום סויר (1876), בן המלך והעני (1881), הרפתקאותיו של האקלברי פין (1884) וינקי בחצר המלך ארתור (1889). ברם, אף שהיה כותב ומרצה מבוקש בכל רחבי העולם, היוזמות העסקיות שבהן שלח את ידו נחלו כישלונות חרוצים וסיבכוהו בחובות. לקשיים הפיננסיים נוספו טרגדיות אישיות – מותן של שתיים מבנותיו (ב־1896 וב־1909) ופטירתה של רעייתו ב־1904 – שהשרו עליו קדרות עמוקה. ב־1909 חזה שחייו, שהחלו עם הופעתו של כוכב השביט האלי ב־1835, יגיעו לקצם עם שובו של הגרם השמימי לרקיע ב־1910. נבואתו התגשמה במדויק.

המאמר המופיע כאן בתרגום לעברית ראה אור רק ב־1962, למעלה מחמישים שנה לאחר מותו של טוויין. תאריך חיבורו המקורי אינו ברור; ברנרד דה־ווטו, שערך את הקובץ מכתבים מן הארץ שבו נכלל הטקסט, משער כי נכתב ב־1897 או ב־1905, בעקבות ידיעות עיתונאיות בדבר שפיכות דמים שאירעה באי כרתים. למקרא החיבור אפשר להבין מדוע היססה בתו של טוויין, קלרה קלמנס, במשך זמן רב כל כך בטרם התירה את פרסומו: לפנינו סאטירה ארסית, המציגה את המין האנושי במלוא גיחוכו ועליבותו. ובכל זאת, גם קוראים שאינם שותפים להשקפתו המיזנטרופית של טוויין ייהנו בוודאי מפנינה זו של כתיבה מושחתת עד דק.

באוגוסט 1572 התרחשו דברים דומים בפרזי ובמקומות אחרים בצרפת.* במקרה זה נלחמו נוצרים בנוצרים. הקתולים, שנדברו ביניהם מראש, התנפלו פתאום על הפרוטסטנטים, שלא חשדו בדבר ולא התכוננו למתקפה, וטבחו בהם באלפיהם – בבני שני המינים וכל הגילאים. היה זה ליל ברתולומאוס הקדוש הבלתי נשכח. ברומא קיימו האפיפיור והכנסייה תפילות הודיה ציבוריות למשמע החדשות הטובות.

במשך כמה מאות שנים הועלו על המוקד מאות כופרים מדי שנה, כיוון שהשקפותיהם הדתיות לא הניחו את דעתה של הכנסייה הרומית. בכל הדורות, פראי כל העולם שלחו ידיהם דרך שגרה בטבח שכניהם ובשעבוד נשותיהם וילדיהם. צביעות, צרות עין, זדון, אכזריות, תאוות נקם, פיתוי, אינוס, שוד, רמאות, הצתה, ביגמיה, ניאוף ושפע דרכים לדיכוי ולהשפלתו של העני וחסר הישע נפוצו ועודם שכיחים פחות או יותר בקרב כל העמים המתורבתים והלא-מתורבתים על פני האדמה. זה מאות שנים רבות מטיפים מדי יום ראשון ל"אחוות בני האדם", ומדי יום ראשון וגם בשאר ימות השבוע – ל"פטריוטיזם". אבל הפטריוטיזם מכון דווקא אל היפוכה של אחוות בני האדם. ושוויון מעמדה של האישה ביחס לגבר מעולם לא הוכר בידי אומה כלשהי, עתיקה כמודרנית, מתורבתת כפראית.

דרשתי וחקרתי בתכונותיהם ובנטיותיהם של בעלי החיים הפחותים (כביכול) והשוויתי אותן אל תכונותיו ונטיותיו של האדם. התוצאה מעוררת בי תחושת השפלה, מאחר שהיא מאלצת אותי להתנער מדבקותי בתורת דרווין בדבר התפתחות האדם מבעלי החיים הפחותים. כעת ברי לי שיש לזנוח תורה זו לטובת תורה חדשה ואמיתית ממנה, שתיקרא היפּוֹתְחוֹת האדם מבעלי החיים המפותחים.**

* למאמר זה צורפו כנראה במקור גזירי עיתון אשר עסקו באירועים אלימים שהתרחשו בכרתים באותו הזמן.

** כאן ובהמשך מציע טוויין מעין משחק מילים ביחס לרעיונותיו של צ'רלס דרווין. ספרו המפורסם השני של דרווין, שראה אור ב־1871, נקרא *The Descent of Man* – מוצא האדם בתרגומו המקובל לעברית (והמדויק, מצד הכוונה), או ירידת האדם, בתרגום מילולי. אצל דרווין ה"ירידה" היא לצורך עלייה (אף שאינו משתמש במילה המפורשת ascent), משום שהאדם מפותח יותר מבעלי החיים ה"ירודים" – ובמילותיו: "מוצא האדם מצורת חיים שאינה מפותחת כל כך כמותו". טוויין קורא לתורת דרווין *The Ascent of Man* ("עליית האדם") וטוען שיש להחליפה ב־*The Descent of Man*, כלומר "ירידת האדם" מבעלי החיים המפותחים יותר.

בדרכי אל מסקנה מצערת זו לא ניחשתי או שיערתי או הנחתי הנחות, אלא השתמשתי בשיטה הידועה ברבים כשיטה המדעית. במילים אחרות, העמדתי כל הנחת יסוד שנזדמנה לי למבחנו המכריע של הניסוי המעשי, ואימצתי או דחיתי אותה בהתאם לתוצאת הניסוי. כך איששתי וביססתי כל צעד וצעד במסעי לפני שהתקדמתי אל הבא אחריו. הניסויים בוצעו בגנים הזואולוגיים של לונדון וארכו חודשים רבים של עבודה מפרכת ומייגעת.

לפני שאציג בפרוטרוט את ניסויי, אבקש לומר למען הבהירות דבר אחד או שניים, אשר נדמה כי מקומם הראוי כאן דווקא ולא בהמשך. הממצאים המצטברים של הניסויים אישרו לשביעות רצוני את ההכללות הבאות:

א. הגזע האנושי עשוי כולו מין מובחן אחד. הוא מתאפיין בהבדלים קלים – בצבע, בקומה, בכישורים השכליים וכן הלאה – שמקורם באקלים, בסביבה וכיוצא באלה; אבל הוא מין בפני עצמו, שאין לבלבלו עם כל מין אחר.

ב. ההולכים על ארבע אף הם בני משפחה מובחנת. גם משפחה זו מתאפיינת בהבדלים – בצבע, בגודל, בהעדפות המזון וכן הלאה; אבל זוהי משפחה בפני עצמה.

ג. המשפחות האחרות – הציפורים, הדגים, החרקים, הזוחלים וכן הלאה – אף הן מובחנות פחות או יותר. הן חלק מן הרצף. הן חוליות בשרשרת המשתרעת מבעלי החיים המפותחים ועד האדם שבתחתית.

חלק מניסויי היו מעניינים בהחלט. במסגרת המחקר שערכתי קודם לכן נתקלתי במקרה שאירע לפני שנים רבות: כמה ציידים ארגנו ציד ביזונים במישורים הגדולים שלנו להנאתו של רוזן אנגלי אחד – וכדי לספק מעט בשר טרי למטבח. בילוי נעים בילו. הם הרגו שבעים ושתיים מן החיות האדירות האלה, אכלו כמה נתחים מאחת מהן, והניחו לשבעים ואחד הפגרים האחרים להירקב. כדי לעמוד על ההבדל בין אנקונדה לרוזן – אם יתגלה הבדל כזה – הכנסתי שבעה עגלים צעירים לכלובו של הנחש. הזוחל אסיר התודה מחץ מיד אחד מהם ובלעו, ואז שכב לנוח מסופק. הוא לא הביע כל עניין נוסף בעגלים ולא הפגין שום נטייה להרע להם. ערכתי ניסוי דומה עם נחשי אנקונדה נוספים, והתוצאה הייתה תמיד זהה. הוכח אפוא שההבדל בין רוזן לאנקונדה הוא שהרוזן אכזר והאנקונדה אינו אכזר; שהרוזן משמיד באורח מופקר את מה שאין לו צורך בו, ואילו האנקונדה אינו נוהג כך. מכאן למדנו, כמדומה,

שהאנקונדה לא השתלשל מן הרוזן. דומה שלמדנו גם כי הרוזן השתלשל מן האנקונדה, ובתוך כך נגרע ממנו לא מעט.

ידעתי שבני אדם רבים אשר צברו ממון רב יותר מכפי שיוכלו לבזבז אי-פעם הפגינו רעב בלתי נשלט לעוד, ולא היססו לרמות את הבורים ואת חסרי הישע וליטול מהם את מנת חלקם הדלה כדי להשביע במידה כלשהי את תאוותם. נתתי למאה סוגים שונים של חיות פראיות ומבויתות הזדמנות לצבור כמויות מזון גדולות, אבל אף אחת מהן לא עשתה זאת. הסנאים, הדבורים וציפורים מסוימות אגרו מזון אבל חדלו לאחר שהשיגו די אספקה לחורף, ואי-אפשר היה לשכנעם להוסיף לצבור יותר מזה, לא ביושר ולא בתחבולות. הנמלה, כדי לתקן במשהו את המוניטין המפוקפקים שיצאו לה, העמידה פנים כאילו היא מאכסנת במעונה מלאי, אבל אני לא נפלתי בפח. אני מכיר את הנמלה. ניסויים אלה שכנעו אותי בקיומו של ההבדל הבא בין האדם לבעלי החיים המפותחים: הוא רודף בצע וצייקן; הם אינם כאלה.

במהלך הניסויים שערכתי השתכנעתי שבין בעלי החיים, האדם הוא היחיד האוצר בזיכרוננו עלבונות ופגיעות, הופך והופך בהם, ממתין לשעת כושר ואז נוקם. תאוות הנקם אינה מוכרת לחיות המפותחות.

תרנגולים מחזיקים הרמונות, אלא שהדבר נעשה בהסכמת פילגשיהם. לכן, לא נגרמת בכך כל רעה. גברים מחזיקים הרמונות בכוח הזרוע, בזכות חוקים איומים שבנות המין השני לא הורשו ליטול כל חלק בקביעתם. בעניין זה עומד האדם על מדרגה נמוכה בהרבה מן התרנגול.

מנהגי המוסר של החתולים פרוצים למדי, אבל לא במודע. האדם, בהשתלשלו מן החתול, שימר את פריצותם של החתולים אך זנח את העדר המודעות – החסד המושיע במקרה זה את החתול. החתול תמים; לא כן האדם.

אי-צניעות, גסות, המוניות – אלה שמורות לאדם בלבד; הוא המציאן. בין החיות המפותחות אין להן כל זכר. בעלי החיים אינם מסתירים דבר; אין להם בושה. האדם, בעל המוח המלוכלך, מכסה את עצמו. אפילו לחדר האורחים לא ייכנס בחזה ובגב חשופים – כה רגישים הוא וחבריו לכל רמיזה מגונה. האדם הוא "החיה הצוחקת". אבל כמוהו נוהג גם הקוף, כפי שציין מר דרווין, ואפילו הציפור האוסטרלית הקרויה "החמור הצוחק".* לא ולא – האדם הוא "החיה המסמיקה". הוא היחיד שעושה זאת – או היחיד שיש לו סיבה להסמיק.

* כך נקרא אז השלדג האוסטרלי המוכר היום בשם הילידי קוקברה.

בראש המאמר הזה אנו קוראים ש"שלושה נזירים נשרפו למוות" לפני ימים אחדים, וראש מנזר "הומת באכזריות מבעיתה".* האם נברר את הפרטים? לא, פן נגלה שראש המנזר סבל עינויים שאינם ראויים לדפוס. האדם – אם הוא אינדיאני בצפון אמריקה – ינקר את עיני אסיריו; אם הוא המלך ג'ון, יורה לעולל זאת לאחיינו מחולל הצרות באמצעות ברזל מלובן; ** אם הוא קנאי דת הנתקל בכופרים בימי הביניים, יפשוט את עור שבוי בעודו בחיים ויבזוק מלח על גבו; אם איתרע מזלו לחיות בימי ריצ'רד הראשון יוכל לנעול המון רב של משפחות יהודיות במגדל ולהצית אותו באש; *** בימי קולומבוס ילכוד משפחת יהודים ספרדים ו... אבל זה באמת אינו ראוי לדפוס. באנגליה, בימינו אנו, אדם נקנס בסך עשרה שילינג לאחר שהכה את אמו בכיסא עד שכמעט נפחה את נשמתה, ואחר נקנס בארבעים שילינג משום שהחזיק ברשותו ארבע ביצי פסיון בלי שיוכל לספק הסבר נאות כיצד השיגן. בין כל החיות, האדם הוא האכזר היחיד. הוא היחיד המכאיב לשם ההנאה שבדבר. תכונה זו אינה ידועה לחיות המפותחות. החתול משחק בעכבר הנפחד; אבל לזכותו עומדת העובדה שאינו יודע שהעכבר סובל. החתול מפגין מתינות – מתינות לא־אנושית. הוא בסך הכל מפחיד את העכבר אך אינו פוגע בו; אין הוא עוקר את עיניו או קורע את עורו או תוקע קיסמים תחת ציפורניו – כמנהג האדם. וכשנמאס לחתול לשחק בעכבר הוא בולע אותו באחת וגואל אותו מצרתו. האדם הוא "החיה המתאכזרת". הוא היחיד המתהדר בתואר הזה.

החיות המפותחות נלחמות זו בזו אחת־אחת, לעולם לא בהמונים מאורגנים. האדם הוא החיה היחידה המתמסרת לאם כל הזוועות, המלחמה. הוא החיה היחידה המקבצת סביבה את רעה ויוצאת להשמיד את בני מינה בדם קר ובלב שוקט. הוא החיה היחידה שתתגייס תמורת שכר עלוב, כפי שעשו

* הכוונה כאן, מן הסתם, לידיעות העיתונאיות שבעקבותיהן חובר המאמר.

** טוויין מתייחס כאן לעלילת המחזה השייקספירי המלך ג'ון. על פי המחזה, המלך ג'ון (1167–1216) מורה לאנשיו לעוור בברזל מלובן את אחיינו ארתור, שיש הרואים בו את יורש העצר החוקי של הממלכה.

*** בשנת 1190, שנה לאחר עלותו של ריצ'רד לב הארי לכס השלטון האנגלי, ניסה המון מוסת לעשות שפטים ביהודי העיר יורק. מפחד הפוגרום, התבצרו חמש מאות יהודים במצודת קליפורד המקומית. רובם העדיפו לשלוח יד בנפשם ולהצית את המצודה כדי למנוע מן הפורעים להתעלל בגופותיהם. כמה יהודים העדיפו למסור עצמם לידי ההמון והבטיחו להתנצר, אך נטבחו באכזריות.

הגרמנים הֶסִיאָנִים במהלך המהפכה שלנו,* וכפי שעשה הנסיך נפוליאון הקטן במלחמת הזולו,** ותסייע לטבוח זרים בני מינה שלא הזיקו לה כלל ושאינן לה עמם כל מריבה.

האדם הוא היחיד בין החיות הגזול משכנו חסר הישע את ארצו – משתלט עליה ומגרש אותו או משמידו. האדם נוהג כך בכל דור ודור. אין פיסת אדמה על פני כדור הארץ הנמצאת ברשות בעליה מכוח הזכות. כולן עברו מידי כובש אחד למשנהו, פעם אחר פעם, באלימות ותוך שפיכות דמים.

האדם הוא העבד היחיד. והוא בעל החיים היחיד המשעבד אחרים. תמיד היה עבד בצורה זו או אחרת, ותמיד החזיק עבדים משלו בדרך זו או אחרת. בימינו הוא תמיד משועבד לשכר שמשלם לו אחר, ועושה את מלאכתו של אותו אדם; ולעבד זה עבדים אחרים תחתיו, שלהם הוא משלם שכר פחות, והם עושים את מלאכתו שלו. רק החיות המפותחות עושות את מלאכתן בעצמן ומספקות את מחייתן לעצמן.

האדם הוא הפטריוט היחיד. הוא בוחר להתבדל בארץ משלו, תחת דגל משלו, לועג לאומות האחרות ומחזיק המוני מרצחים במדים, בעלות גבוהה, כדי לתפוס נתחים מארצותיהם של עמים אחרים וכדי למנוע מהם לתפוס נתחים משלו. ובהפוגות שבין מערכות הוא רוחץ את ידיו מן הדם ופועל – בפיו – לכינון "אחוות אדם עולמית".

האדם הוא "החיה הדתית". הוא "החיה הדתית" היחידה. הוא החיה היחידה המחזיקה ב"דת האמת" – בכמה וכמה כאלה. הוא לבדו מכל החיות אוהב לרעו כמוהו, ומשסף את גרונו אם אמונתו שגויה. במאמציו הכנים לסלול את דרכם של אחיו אל האושר ואל גן העדן, הפך האדם את כדור הארץ לבית קברות. כך עשה בימי הקיסרים, כך עשה בימי הנביא מוחמד, כך עשה בימי האינקוויזיציה, כך עשה בצרפת במשך כמה מאות שנים, כך עשה באנגליה בימי המלכה מרי, כך עשה מאז ראה לראשונה את האור, כך הוא עושה היום בכרתים – כאמור במברקים המצוטטים לעיל – וכך יעשה אי־שם מחר. לחיות המפותחות אין

* במהלך מלחמת העצמאות של ארצות־הברית (1775–1783) שיגרו כמה אצילים גרמנים רבבות חיילים שכירים להילחם בשירות הצבא הבריטי נגד המורדים מן הקולוניות. חיילים אלה נקראו "הסיאנים", מאחר שרובם הגיע ממחוז הסה־קאסל.

** הכוונה היא לבנו של נפוליאון השלישי, אשר שירת בצבא הבריטי ונהרג במלחמת הזולו בשנת 1879.

דת. ומספרים לנו שלא יהיה להן חלק לעולם הבא. אינני יודע מדוע; דומה כי יש בכך טעם לפגם.

האדם הוא "החיה ההגיונית". כך טוענים לפחות. אולם אני סבור כי זוהי טענה שנויה במחלוקת. ואמנם, הניסויים שערכתי הוכיחו לי שהוא "החיה הלא-הגיונית". שימו לב לקורותיו, כפי שנסקרו לעיל. ברי לי שיהא אשר יהא, הוא אינו חיה הגיונית. עברו הוא עברו ההזוי של מטורף. דומני שהראיה החזקה ביותר נגד תבונתו היא העובדה שעל אף העבר הזה, הוא מוסיף להכתיר את עצמו בעזות מצח כאדון כל החיות, בעוד שלפי הסטנדרטים שלו עצמו, הוא הפחות מכולן.

לאמיתו של דבר, האדם הוא כסיל חסר תקנה. אין בכוחו לתפוס דברים פשוטים, שהחיות האחרות לומדות בקלות. בין ניסויי עשיתי גם את הדבר הבא: בתוך שעה לימדתי חתול וכלב לחיות בצוותא כידידים. הכנסתי אותם לכלוב. בתוך שעה נוספת לימדתי אותם להתיידד עם ארנבון. בתוך יומיים הצלחתי להוסיף להם שועל, אווז, סנאי ויונים אחדות. ולבסוף גם קוף. הם חיו יחדיו בשלום; אפילו בחיבה הדדית.

אחר כך, בכלוב נפרד, נעלתי אירי קתולי מטיפררי, וכשנראה מבוית די הצורך צירפתי אליו סקוטי פרסביטריאני מאברדין, ולאחר מכן גם תורכי מקונסטנטינופול, נוצרי יווני מכרתים, ארמני, מתודיסט מיערות ארקנסו, בודהיסט מסין וברהמין מבנארס. לבסוף, הכנסתי לכלוב קולונל בצבא הישועה מואפינג. אחר כך פרשתי משם למשך יומיים תמימים. כאשר חזרתי לבדוק את התוצאות, מצאתי את כלוב החיות המפותחות במצב תקין, אבל בשני נותרה רק ערבוביית שיירים עקובים מדם של טורבנים ותרבושים ואריגים צבעוניים ועצמות ובשר – בלא שריד חי לפליטה. "החיות ההגיוניות" האלה נחלקו ביניהן בעניין תיאולוגי כלשהו ונפנו להמשיך בוויכוח בפני בית דין של מעלה.

אין אלא להסיק שברוממות מעלתו האדם אינו מתקרב אפילו לשפלה שבחיות המפותחות. ברור שמטבע ברייתו אין ביכולתו להתקרב לרום הזה; שמטבע ברייתו הוא נגוע בפגם שלעד ימנע ממנו לנסוק גבוה כל כך, כי ניכר שהפגם אינו בן חלוף, שאין לסלקו, שאין למחותו.

אני מוצא שפגם זה גלום בחוש המוסרי. האדם לבדו מכל החיות ניחן בו. זה סוד התנוונותו. זו הסגולה המאפשרת לו להרע. כל תפקיד אחר אין לה; אין ביכולתה לשמש כל צורך אחר. בלעדיה לא היה האדם מסוגל לעולל כל רע – ואז היה מתרומם מיד למעלת החיות המפותחות.

מאחר שהחוש המוסרי ממלא רק תפקיד יחיד זה, ברי שאין לו כל ערך עבור האדם. הוא חסר ערך בדיוק כמו מחלה. למעשה, ניכר בו שהוא אמנם מחלה. הכלבת איומה היא, אבל אינה איומה כמו מחלה זו. הכלבת מאפשרת לאדם לעשות דבר-מה שאין ביכולתו לעשות בעודו בריא: לקטול את רעו בנשיכה ארסית. אין אדם משביח בזכות הכלבת. החוש המוסרי מאפשר לאדם להרע. הוא מאפשר לו להרע באלף דרכים שונות. הכלבת היא מחלה תמימה בהשוואה לחוש המוסרי. אין אדם משביח אפוא בזכות החוש המוסרי. באיזו מארה קדמונית קולל האדם? מובן שאין היא אלא מה שהייתה מבראשית: המטת החוש המוסרי על האדם – דעת טוב ורע, ועמה, בהכרח, היכולת לעולל רע. כי לא ייתכן מעשה רע בלא קיומה של מודעות למעשה אצל העושה.

וכך נמצאתי למד שהשתלשלנו והתקלקלנו מאיזה אב קדמון רחוק – אולי מאיזה אטום מיקרוסקופי שתעה להנאתו בין אופקיה האדירים של טיפת מים – חרק אחר חרק, חיה אחר חיה, זוחל אחר זוחל, במורד הנתיב הארוך של התמימות הזכה, עד שהגענו אל מדרגת ההתפתחות התחתונה ביותר – שאפשר לכנותה בן אדם. תחתינו אין דבר. לא כלום – פרט לצרפתי.

רק עוד שלב אחד ייתכן מתחת לחוש המוסרי, וזהו החוש הלא-מוסרי. הצרפתי ניחן בו. האדם נמצא מעט מתחת למלאכים. כך הוא ממוקם יפה: בין המלאכים לצרפתים.

מכל כיוון שמביטים בו, האדם נראה כיצור שברירי ורעוע; מעין מוזיאון בריטי של חולִיִים ונקודות תורפה. תמיד הוא נמצא בשיפוצים. מכונה בלתי אמינה כמותו לעולם לא הייתה מוצאת לה קונה. על גבי המומחיות שלו – החוש המוסרי – הוא צובר המוני תחלואים משניים; מספרם של אלה כה עצום ורב, עד כי אין טעם למנותם. החיות המפותחות זוכות בשיניהן בלא כאב

או אי־נוחות. האדם זוכה בשלו אחרי חודשים על גבי חודשים של ייסורים אכזריים; וכל זאת בתקופה של חייו שבה כמעט אינו מסוגל לשאת זאת. ועד שקיבל את שינוי יש לעקור את כולן מחדש, כי מלכתחילה היו חסרות ערך ולא הצדיקו אפילו לילה אחד בלי שינה. המערכת השנייה עושה את עבודתה לזמן־מה, כל עוד מחזקים אותה מפעם לפעם בגומי או פוקקים אותה בזהב; אבל לעולם לא יזכה האדם במערכת שיניים אמינה באמת, עד שרופא השיניים יכין לו אחת כזו.

במצב הראי – מצבן הטבעי – החיות המפותחות סובלות ממחלות מעטות בלבד; מחלות חסרות חשיבות, שהעיקרית שבהן היא הזקנה. אבל האדם מתחיל לחלות בילדותו ומתמיד בכך עד קצו, כמו דיאטה סדירה. חזרת, חצבת, שעלת, דלקת גרון, דלקת שקדים, דיפתריה, סקרלטינה – כל אלה תוקפות אותו כעניין מובן מאליה כמעט. אחר כך, בהמשך הדרך, חייו מאוימים שוב ושוב, על כל צעד ושעל: צינור, שיעול, אסתמה, ברוניטי, גירודים, כולרה, סרטן, שחפת, קדחת צהובה, קדחת הבטן, קדחת הבהרות, קדחת השחת, קדחת הביצות, אבעבועות קור, טחורים, דלקת מעיים, הפרעות עיכול, כאבי שיניים, כאבי אוזניים, חירשות, אילמות, עיוורון, שפעת, אבעבועות רוח, אבעבועות שחורות, בעיות כבד, עצירות, יציאות דמיות, יבלות, פצעונים, פרונקלים, מורסות, שלפוחיות, תפוחות, גבשושיות, גידולים, פיסטולות, דלקת ריאות, נמק מוחי, מלנכוליה וחמישה־עשר סוגים אחרים של שיגעון; דיזנטריה, צהבת, מחלות לב, עצמות, עור, קרקפת, טחול, כליות, עצבים, מוח ודם; שיתוק, צרעת, כאבי עצבים, שיתוק מוחין, שבץ, כאבי ראש, שלושה־עשר סוגי שיגרון, ארבעים ושישה סוגי שיגרון, ומלאי בלתי נדלה של הפרעות קשות ובלתי ראויות לדפוס מסוגים אלה ואחרים. וגם – אבל מה הטעם להמשיך במניין? רשימת שמותיהם של הסוכנים המופקדים על קלקול המכונה הרעועה הזו הייתה מסתירה את האדם מעין אילו הודפסה על גופו באותיות הקטנות ביותר הידועות לעוסקים במלאכת הדפוס. האדם אינו אלא טנא של רקבובית ממארת שנועדה לבדר נחילים של חיידקים – צבאות שגויסו כדי להשחיתו ולהשמידו, כשכל אחד מהם ממונה על חלק ייחודי במלאכה. תהליך תקיפתו, רדיפתו, קלקולו והריגתו של האדם מתחיל בנשימתו ראשונה, ואינו יודע כל רחמים, כל חמלה, כל הפוגה, עד שהוא נושם את נשימתו האחרונה.

ראו כיצד הוא עשוי, כיצד בנויים כמה מפרטיו. למה נועדו שקדיו? אין להם שום תפקיד מועיל; שום ערך אין להם. אין להם כל מקום שם. הם אינם

אלא מלכודת. רק שליחות אחת יש להם, פרנסה יחידה: להמיט על בעליהם דלקת שקדים ונפיחות ודברים דומים. ולמה נועד התוספתן? אין לו שום ערך; הוא אינו מספק כל שירות מועיל. אין הוא אלא אויב נסתר שכל תכלית קיומו לשכב במארב ולהמתין לזירעוני ענבים תועים ולנצלם לטיפוחו של בקע כלוא.* ולמה נועדו פטמותיו של הגבר? לעניינים מעשיים אינם באים בחשבון, ובתור קישוט הרי הם בגדר טעות. למה נועד זקנו? אין לו כל תפקיד מועיל. הוא מטרד וטרחה; כל האומות שונאות אותו ורודפות אותו בעזרת התער. וכיוון שהזקן טורד ומטריח, הטבע לעולם אינו מניח לעתודותיו להידלדל אצל הגברים, מבגרות ועד קבר. לעולם לא תראו גבר שסנטרו סובל מקרחת. אבל שער! הרי זה קישוט חינוכי, מנחם, מגן שאין שני לו מפני מגוון תחלואים מסוכנים, שהאדם מוקירו יותר מאבני אזמרגד ואודם. ובשל כל אלה הטבע אינו מניח לו, על פי רוב, להישאר על הפדחת. חושי הראייה, הריח, השמיעה וההתמצאות במרחב שבהם ניחנו בני אנוש – כמה נחותים הם! הקונדור מבחין בגווייה ממרחק חמישה מייל; לאדם אין אפילו טלסקופ המסוגל לעשות זאת. כלב הצייד מתחקה אחר עקבות ריח בני יומיים. אדום החזה שומע את תולע האדמה מתחפר בנתיבו התת-קרקעי. החתול, אם הוגלה בסל סגור, ימצא את דרכו חזרה הביתה על פני עשרים מיילים של כבדת ארץ שמעולם לא ראה.

תפקודים מסוימים השמורים למין השני מפגינים נחיתות מצערת בהשוואה לדרך פעולתם בקרב החיות המפותחות. מבחינת האדם, הווסת, ההיריון והלידה הם מונחים המייצגים זוועות אימים. אצל החיות המפותחות אין בהם אפילו משום טרדה.

אשר לסגנון, הביטוי בטיגריס הֶבְנָגְלִי – איזה אידיאל של חן, יופי, שלמות גופנית, אצילות. ואז התבוננו באדם – צורה לו. הוא החיה בעלת הפאה, הגולגולת המחוררת, שפופרת השמע, עין הזכוכית, האף עשוי הקרטון, שיני החרסינה, קנה הנשימה המוכסף, רגל העץ – ברייה משופצת ומוטלאת כולה, מכף רגל ועד ראש. כיצד ייראה אם לא יצליח לחדש את מלאי אבזריו בעולם הבא?

* טוויין מצטט פה כמדומה את האמונה השגויה שזרעי פירות גורמים לדלקת התוספתן. הוא קושר גם בין דלקת התוספתן ובין בקע כלוא – אלא שזהו שילוב נדיר יחסית של פתולוגיות, הידוע בלקסיקון הרפואי כ־Amyand's hernia.

רק עליונות כבירה אחת יש לו. בשכלו אין לו מתחרים. החיות המפותחות אינן מגיעות לקרסוליו בעניין זה. אך מעניין, וראוי לציון, שמעולם לא הוצע לו גן עדן שבו תינתן לעליונותו היחידה ההזדמנות ליהנות מעצמה. אפילו כשהאדם עצמו דימה לו גן עדן, מעולם לא דאג שם לתענוגות השכל. זהו מחדל בולט. נדמה כי בכך הוא מודה במובלע שלא נוצר גן עדן אלא לשימושן של החיות המפותחות. הנה לכם חומר למחשבה, למחשבה עמוקה. ובמחשבה זו טמונה רמיזה עגומה: אולי איננו חשובים כפי שתמיד דימינו בנפשנו.

תרגום: יניב פרקש

המאמר פורסם לראשונה ב: Mark Twain, *Letters from The Earth*, ed. Bernard DeVoto (New York: Harper & Row, 1962), pp. 222-232. הזכויות לפרסום התרגום הוענקו בידי ריצ'רד ווטסון ובנק JPMorgan Chase, נאמני קרן מרק טוויין.